

Τα τρία πρώτα βήματα, του Σπύρου Μαρκέτου

Δημοσιεύθηκε από admin - 15/09/2010 20:47

Το κείμενο παρουσιάστηκε στην Ανοιχτή Συζήτηση με θέμα "Μπροστά στην κρίση", που οργάνωσε η Πρυτανεία του ΑΠΘ την ημέρα των εγκαινίων της Διεθνούς Έκθεσης Θεσσαλονίκης.

Του Σπύρου Μαρκέτου

Συντονιστής ήταν ο πρύτανης του ΑΠΘ, καθηγητής Γιάννης Μυλόπουλος, και ομιλητές ο Καθηγητής του Νομικού Τμήματος της Σχολής ΝΟΠΕ του Α.Π.Θ. Άρης Καζάκος, ο Πρόεδρος του ΕΣΔΕΠ και Καθηγητής του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Α.Π.Θ. Γιάννης Κρεστενίτης, ο δημοσιογράφος Πάσχος Μανδραβέλης, ο Επίκουρος Καθηγητής του Τμήματος Πολιτικών Επιστημών του Α.Π.Θ. Σπύρος Μαρκέτος, ο Πρόεδρος του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του ΑΠΘ Καθηγητής Μωϋσής Σιδηρόπουλος, η συγγραφέας Σώτη Τριανταφύλλου, και ο μουσικός Διονύσης Τσακνής.

Κυρίες και κύριοι, καλημέρα σας.

Η συντροφιά μας είναι ετερόκλητη, τόσο από την άποψη των πολιτικών μας τοποθετήσεων όσο και των επαγγελματικών μας ιδιοτήτων. Εγώ θα σας μιλήσω για το θέμα μας, τη σημερινή οικονομική κρίση, από τη σκοπιά ενός ιστορικού και συνάμα ενός κομματικά ανένταχτου αριστερού. Και με την ιδιότητα του ανθρώπου που, μολονότι επαγγελματικά κάπως αναρμόδιος, άνοιξε τη δημόσια συζήτηση για το ζήτημα του χρέους μ' ένα άρθρο γραμμένο τα Χριστούγεννα του 2008 και δημοσιευμένο με αρκετή καθυστέρηση στην Αυγή το επόμενο Πάσχα. Σε καιρούς δηλαδή που περί άλλα τύρβαζαν όλοι αυτοί που σήμερα διακηρύσσουν πως όσο πιο άνεργος και πεινασμένος μείνει ο ελληνικός λαός, τόσο πιο εύκολα θα πληρώσει το εξωφρενικό δημόσιο χρέος, που ο ίδιος ούτε δημιούργησε ούτε ροκάνισε ούτε καν γνώριζε την ύπαρξή του.

Στον λίγο χρόνο που έχω λοιπόν θα σας εκθέσω επιγραμματικά τις απόψεις μου για το αν η κρίση ήταν πράγματι όσο απρόσμενη λέγεται πως ήταν, για τις αιτίες της, το εύρος της, τον τρόπο αντιμετώπισής της και τις πιθανές πολιτικές της επιπτώσεις. Προφανώς θ' αφήσω πολλά κενά, κάποια από τα οποία ελπίζω να καλυφθούν στη συζήτηση που θ' ακολουθήσει.

Ότι βαδίζαμε προς την κρίση ήταν φανερό από τις αρχές της δεκαετίας, όταν η ανεύθυνη πολιτική μας ηγεσία, με τις επευφημίες όλου σχεδόν του τύπου και των παραγόντων της οικονομικής ζωής, σπαταλούσε δισεκατομμύρια για τους Ολυμπιακούς αγώνες, που υποτίθεται ότι θ' αναβάθμιζαν μόνιμα τη θέση της χώρας μας. Το 2003 είδα στο Open Democracy, καλό περιοδικό όπου αρθρογραφεί και ο κ. Ρόντος, άρα όχι άγνωστο στην τότε και τη σημερινή κυβέρνηση, ένα άρθρο μιας γνωστής βρετανής οικονομολόγου (Ann Pettifor, «The coming first world debt crisis», Open Democracy, 1 Σεπτεμβρίου 2003). Η Αν Πέττιφορ παρουσίαζε το πρώτο Real World Economic Outlook, μια ετήσια έκθεση του αριστερού ιδρύματος New Economics Foundation για την παγκόσμια οικονομία, που από τότε απαντά κάθε χρόνο στην αντίστοιχη έκθεση του νεοφιλελεύθερου ΔΝΤ. Η έκθεση ήταν διαθέσιμη στο διαδίκτυο και η σημασία της για έναν ιστορικό με κάποια γνώση της οικονομικής ιστορίας και του εικοστού αιώνα ήταν σαφής. Διαπίστωνε ότι οι υπουργοί Οικονομικών και οι κεντρικοί τραπεζίτες –οι Παπακωνσταντίνου και οι Προβόπουλοι της εποχής- με τη λεγόμενη 'απελευθέρωση' των χρηματοπιστωτικών αγορών και την πολιτική του 'εύκολου χρήματος' είχαν δημιουργήσει μια τεράστια πιστωτική φούσκα που κόντευε να εκραγεί. Το παγκόσμιο χρέος ήταν πολλαπλάσιο του παγκόσμιου εισοδήματος, με αυξητικές τάσεις.

Όταν η φούσκα θα έσκαγε, θα την πλήρωναν οι φτωχότεροι και ιδίως οι χρωμαμένες μεσαίες τάξεις, ολότελα άδικα, επειδή αυτές ακριβώς είχαν ωθηθεί στον δανεισμό από τους ίδιους υπουργούς Οικονομικών και τους κεντρικούς τραπεζίτες που σφύριζαν αδιάφορα όσο φούσκωνε η φούσκα από

τις παράλογες υπερτιμήσεις των μετοχών, των χρεωγράφων και των ακινήτων, και αντίθετα κατηγορούσαν για τον πληθωρισμό τις ανύπαρκτες αυξήσεις μισθών. Ακόμη χειρότερα, πολλοί θα καταστρέφονταν επειδή η φούσκα θα έσκαγε μέσα σ' ένα περιβάλλον αποπληθωρισμού το οποίο ευνοεί τους δανειστές και πλήττει τους οφειλέτες, δηλαδή ευνοεί τις τράπεζες και πλήττει το λαό.

Η πολιτική αυτή, την οποία βέβαια η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ακολουθεί από τη γέννησή της, έπληξε τους φτωχούς και τα μεσοστρώματα που ζουν από το μισθό τους, και αναγκάστηκαν να δανειστούν για ν' αναπληρώσουν την απώλεια των πραγματικών εισοδημάτων τους όλα αυτά τα χρόνια, καθώς το μερίδιό τους στο ΑΕΠ πέφτει σταθερά, ενώ αντίθετα πολλαπλασίασε την περιουσία και τα εισοδήματα των πλούσιων. Όλα αυτά τα γνωρίζουμε κι εκ πείρας, νομίζω, όλοι και όλες μας. Την ίδια πολιτική προώθησαν και τα δυο κόμματα που κυβέρνησαν τη χώρα μας τις τελευταίες δεκαετίες και τα οποία ήδη μας οδήγησαν στη χρεωκοπία.

Από το 2003 ωστόσο το New Economics Foundation καλούσε τις κυβερνήσεις να λάβουν άμεσα τρία μέτρα για ν' αντιστρέψουν την εντελώς ανεύθυνη 'απελευθέρωση' του χρηματοπιστωτικού τομέα, που στην πραγματικότητα σήμαινε απαλλαγή του από κάθε εποπτεία και υποδούλωση όλων των υπόλοιπων. Πρώτον, να επαναφέρουν ελέγχους στο διεθνές κεφάλαιο ανάλογους εκείνων που είχαν επιβάλει οι συμφωνίες του Μπρέτον Γουντς, το 1944, μετά την καταστροφική κατάληξη της προηγούμενης απελευθέρωσης των χρηματαγορών, τη δεκαετία του 1920. Δεύτερον, να χαλιναγωγηθεί η πολιτική του 'εύκολου χρήματος' ώστε να περιοριστεί η χρηματοπιστωτική φούσκα. Και τρίτο, όλα αυτά να μη γίνουν σε βάρος των νοικοκυριών, με περικοπές μισθών και αύξηση της φορολογίας, αλλά των πλούσιων, που ωφελήθηκαν υπέρμετρα από την κρατική πολιτική των προηγούμενων δεκαετιών.

Ξέρουμε πως τίποτε απ' όλα αυτά δεν έγινε. Με αποτέλεσμα πριν από τρία χρόνια να σκάσει η φούσκα στις Ηνωμένες Πολιτείες, κι έκτοτε η κρίση τείνει να μετατραπεί σε μια παγκόσμια κρίση δημόσιου χρέους. Το πρώτο της θύμα στην Ευρωζώνη, όχι στην Ευρώπη, ήταν η χώρα μας, αλλά δεν θα είναι το τελευταίο, παρ' όλα τα μέτρα λιτότητας που παίρνουν, στο ίδιο νεοφιλελεύθερο πνεύμα, οι κυβερνήσεις, και τα οποία απλώς χειροτερεύουν την κρίση. Οι φωνές της λογικής δεν εισακούστηκαν, οι μεταρρυθμίσεις –σε βάρος των τραπεζών και όχι των λαών- δεν έγιναν έγκαιρα από τις δήθεν υπεύθυνες κυβερνήσεις, κι έτσι έχουμε πλέον μπει στην εποχή των Πόλεμων του Χρέους. Κράτη, κεφαλαιούχοι και λαοί αγωνίζονται να μετακυλίσουν ο ένας στον άλλο τις συνέπειες της αποσταθεροποίησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος. Για την οποία, επαναλαμβάνω, υπέχουν τεράστιες ευθύνες, εγκληματικές ευθύνες με την πλήρη σημασία του όρου, οι κυβερνήσεις και οι κεντρικές τράπεζες, αλλά και τα λεγόμενα μέσα ενημέρωσης, τα οποία όλα αυτά τα χρόνια απέκλεισαν κάθε κριτική φωνή. Φυσικά, αφού όλα τους χρωστούν τεράστια ποσά στις τράπεζες και τις κυβερνήσεις, κι έτσι κι αλλιώς ανήκουν σε κάποιους πλούσιους.

Τίθεται τώρα ένα ερώτημα. Πώς είναι δυνατόν όλα τα κράτη και τα νοικοκυριά να είναι σήμερα καταχρεωμένα, και πώς απέκτησαν οι πιστωτές, κατά βάση οι επενδυτικές τράπεζες και τα κερδοσκοπικά κεφάλαια, τα εκατοντάδες τρισεκατομμύρια τα οποία υποτίθεται πως τους χρωστά όλος ο υπόλοιπος κόσμος; Γιατί τα τριακόσια τριάντα δις που 'χρωστά', εντός εισαγωγικών, σήμερα η χώρα μας είναι σταγόνα στον ωκεανό των χρεών της Ευρώπης και του υπόλοιπου κόσμου. Οι φετινές μόνο δανειακές ανάγκες μόνο των χωρών της ευρωζώνης υπολογίζονται σε 2,8 τρις. Πώς γίνεται όλες οι χώρες, άσχετα από το αν έχουν χρηστή διαχείριση ή όχι, να έχουν τόσο τεράστιες δανειακές ανάγκες; Και από την άλλη μεριά πώς γίνεται οι τράπεζες και τα κερδοσκοπικά κεφάλαια να κατέχουν στα χαρτοφυλάκιά τους έναν ακαθόριστο αριθμό εκατοντάδων τρισεκατομμυρίων, πολλές εκατοντάδες φορές μεγαλύτερο από το σύνολο της παγκόσμιας παραγωγής και ακόμη και από το σύνολο του παγκόσμιου πλούτου; Για παράδειγμα, κανείς δεν ξέρει το συνολικό ύψος των credit default swaps, αλλά υπολογίζεται γύρω στα εννιακόσια τρισεκατομμύρια δολάρια. Πού βρέθηκε όλος αυτός ο πλούτος και πώς κατέληξε στα θησαυροφυλάκια ελάχιστων και άγνωστων;

Για ν' απαντήσουμε εδώ πρέπει πρώτα να θέσουμε ένα άλλο ερώτημα: ποιός εκδίδει το χρήμα που όλοι και όλες έχουμε στις τσέπες μας και στους τραπεζικούς λογαριασμούς μας; Είναι μήπως το κράτος, όπως ο πολύς κόσμος νομίζει; Όχι βέβαια, είναι ιδιωτικές τράπεζες, στις οποίες το κράτος έχει παραχωρήσει αυτό το προνόμιο, και οι οποίες εκδίδουν χρήμα όχι ανάλογα με τις ανάγκες της οικονομίας, αλλά ανάλογα με τις δικές τους ελπίδες κερδοφορίας. Εσείς κι εγώ δεν έχουμε δικαίωμα να εκδώσουμε χρήμα, το κράτος στο σημερινό μας σύστημα δεν έχει τέτοιο δικαίωμα, οι τράπεζες έχουν. Ποιός τους δίνει αυτό το προνόμιο, γιατί για προνόμιο πρόκειται, όπως τα προνόμια που απολάμβαναν οι αριστοκράτες πριν από τη Γαλλική Επανάσταση και οι πασάδες πριν από την ελληνική; Το κράτος, το οποίο στερεί αυτό το προνόμιο από τον εαυτό του, το έχει παραχωρήσει στις τράπεζες, στο χρηματιστικό κεφάλαιο όπως το έλεγαν κάποτε οι αριστεροί. Οι ίδιες τράπεζες έπειτα δανείζουν αυτά τα χρήματα στο κράτος, τα οποία χρειάζεται απαραίτητα για να επιτελέσει το έργο του, άλλοτε με λογικό επιτόκιο και άλλοτε με τοκογλυφικό. Σήμερα οι τράπεζες δανείζουν στο ελληνικό κράτος χρήματα με επιτόκιο μεγαλύτερο από εκείνο που εμείς πληρώνουμε για τα στεγαστικά μας δάνεια.

Χρήμα δεν εκδίδουν μόνον οι λεγόμενες εκδοτικές τράπεζες, όπως ήταν παλιά η Τράπεζα της Ελλάδος και είναι σήμερα η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα. Κάθε τράπεζα εκδίδει χρήμα, πολλαπλάσιο των καταθέσεων και των δικών της κεφαλαίων που έχει στα θησαυροφυλάκιά της. Σήμερα, περίπου είκοσι φορές πολλαπλάσιο. Δηλαδή, για κάθε εκατό ευρώ που της καταθέτει ένας συνταξιούχος, η τράπεζα δίνει περίπου δυο χιλιάδες δάνεια. Το όλο σύστημα λειτουργούσε πολύ άδικο βέβαια αλλά συνάμα πρακτικά ώσπου η λεγόμενη απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, που ξεκίνησε επί Μάργκαρετ Θάτσερ κι εξαπλώθηκε παγκόσμια, το έκανε ουσιαστικά ασύδοτο. Πολύ καταποπιστικά παρουσιάζεται στο φιλμάκι που κυκλοφορεί στο διαδίκτυο, «Το χρήμα ως χρέος» (βρίσκεται εύκολα στο tvxs και στο kerik.gr)

Έτσι εξηγούνται λοιπόν οι πακτωλοί των εκατοντάδων τρισεκατομμυρίων. Το χρήμα που κυκλοφορεί σήμερα είναι κατά βάση πλασματικό χρήμα, που έχει δημιουργηθεί από τις τράπεζες. Για να το πούμε απλά: όταν δανείζομαι ένα σφυρί από τον γείτονα, για να διορθώσω την πόρτα μου, ή όταν η κυρία Λένη δανείζεται ένα λεμόνι από την κυρία Ιωάννα, ο γείτονας ή η γειτόνισα μου δίνουν ένα σφυρί ή ένα λεμόνι, που το έχουν, κι έπειτα το παίρνουν πίσω. Όταν δανείζομαι από έναν φίλο μου είκοσι ευρώ για να πληρώσω τον μπακάλη, και πάλι αυτός μου δίνει ένα πραγματικό εικοσάευρο που το έχει στην τσέπη του. Όταν όμως δανείζομαι διακόσιες χιλιάδες ευρώ από την τράπεζα για να πάρω το σπίτι όπου θέλω να ζήσω, ή όταν το ελληνικό κράτος δανείζεται είκοσι δις ευρώ από έναν όμιλο πιστωτών για να πληρώσει στους ίδιους πάλι τα τοκοχρεωλύσια είκοσι εβδομάδων, για προηγούμενα δάνεια που έχει πάρει –αυτό είναι το πραγματικό νόημερο σήμερα- οι τράπεζες δεν δίνουν τίποτε πραγματικό. Απλώς βάζουν μια εγγραφή σ' ένα ηλεκτρονικό κατάστιχο, κι έτσι μας δανείζουν είκοσι δις που οι ίδιες ποτέ δεν είχαν στα ταμεία τους· το αντίκρουσμα αυτών των είκοσι δις που έχουν στα ταμεία τους είναι απλώς καταθέσεις ενός δις, αν υπάρχουν και αυτές, γιατί συνήθως κανένας δεν τις ελέγχει, και όποτε έγιναν έλεγχοι τα τελευταία χρόνια βρέθηκαν μαύρες τρύπες. Στην πρόσφατη πυρκαγιά στα κεντρικά γραφεία της Μαρφίν γράφηκε και δεν διαψεύστηκε πως ούτε η ίδια ούτε οποιαδήποτε άλλη τράπεζα έχουν άδειες της πυροσβεστικής για τα κεντρικά τους γραφεία, με τις γνωστές τραγικές συνέπειες. Όταν το κράτος δεν ελέγχει τέτοια πράγματα, νομίζετε πως ελέγχει αν έχουν πράγματι οι τράπεζες τα δισεκατομμύρια που λεν πως έχουν;

Ποιός τους έδωσε λοιπόν το δικαίωμα να φτιάξουν δεκαενιά δις από καθαρό αέρα για κάθε δις ιδίων κεφαλαίων και καταθέσεων; Το κράτος βέβαια. Ποιός στερεί από τον εαυτό του το δικαίωμα να φτιάξει ο ίδιος τέτοια δις, ενώ τα χρειάζεται για να καλύψει τις κοινωνικές ανάγκες, κι έπειτα δανείζεται τα ίδια χρήματα, τον αέρα δηλαδή, με τοκογλυφικό επιτόκιο από τις τράπεζες; Το κράτος βέβαια. Ποιός στερεί από εσάς κι εμένα το δικαίωμα να πληρωνόμαστε την αξία της εργασίας μας, και μας αφαιρεί ένα τεράστιο κομμάτι όσων παράγουμε που δίνονται έπειτα στις λεγόμενες 'αγορές' σαν τοκοχρεωλύσια των τοκογλυφικών δανείων με τα οποία εκείνες δάνεισαν

πλασματικό χρήμα στο κράτος, στις επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά; Το λεγόμενο δημοκρατικό μας κράτος. Είναι δυνατό ένα δημοκρατικό κράτος να εκμεταλλεύεται τόσο αναίσχυντα τους πολίτες του; Όχι φυσικά, επομένως επείγει σήμερα ο εκδημοκρατισμός του κράτους σ' αυτόν ακριβώς τον τομέα.

Ερχομαι τώρα στο δια ταύτα, και αμέσως κλείνω. Προϋπόθεση για να κάνουμε κάποια στοιχειώδη βήματα προς την οικονομική δημοκρατία είναι το κράτος μας ν' ανακτήσει τον έλεγχο της νομισματικής πολιτικής, που τόσο άφρονα παραχώρησε στους ασύδοτους και ανεξέλεγκτους διεθνείς τραπεζίτες, οι οποίοι σήμερα στίβουν τη χώρα μας. Αυτό πρώτα πρώτα σημαίνει να ξαναποκτήσουμε δικό μας νόμισμα, γιατί το ευρώ δεν ανήκει στην Ελλάδα, απλώς η Ελλάδα έχει δικαίωμα να χρησιμοποιεί το ευρώ. Από τη στιγμή της γέννησής του σοβαροί οικονομολόγοι της αριστεράς και της δεξιάς είχαν προειδοποιήσει πως η ευρωζώνη δεν αποτελεί βέλτιστη ζώνη νομισματικής ενοποίησης, όπως την λένε, και τώρα επαληθεύονται.

Σημαίνει επίσης το ελληνικό κράτος, το δημόσιο, όλες και όλοι μας, να ανακτήσει τον έλεγχο του κορμού του τραπεζικού συστήματος. Το προνόμιο της έκδοσης χρήματος, πραγματικού ή πλασματικού, δεν μπορεί παρά ν' ανήκει στο δημόσιο και όχι σε μια μικρή ελίτ σύγχρονων αριστοκρατών. Οι προεκλογικές υποσχέσεις της σημερινής κυβέρνησης κινούνταν σ' αυτήν τη σωστή κατεύθυνση, αλλά εγκαταλείφθηκαν με έωλα προσχήματα, γιατί φυσικά όλοι γνώριζαν την οικονομική κατάσταση όταν έλεγαν 'Λεφτά υπάρχουν'. Σκοπός ύπαρξης των τραπεζών είναι να μεταφέρουν πόρους από τους τομείς της οικονομίας όπου αυτοί πλεονάζουν σε κείνους που έχουν ανάγκη επενδύσεων, αλλά σήμερα οι απελευθερωμένες τράπεζες έχουν αποκλειστικό σκοπό το δικό τους κέρδος, έστω και αν αυτό σημαίνει καταστροφή της υπόλοιπης οικονομίας. Μάλιστα, αυτήν τη στιγμή όλες οι ελληνικές τράπεζες υπάρχουν χάρη στο κράτος, το οποίο τους διοχετεύει πιστώσεις δεκάδων δισεκατομμυρίων αφήνοντας την υπόλοιπη οικονομία να καταρρεύσει. Χωρίς την τεράστια κρατική βοήθεια που δέχονται όλες θα είχαν φαλίρει. Με τα χρήματα που το δημόσιο τους δίνει χωρίς κανένα αντάλλαγμα, θα μπορούσαμε όλες να τις είχαμε εξαγοράσει πολλές φορές, ώστε να στρέψουμε τη λειτουργία τους σε μια πιο κοινωνική κατεύθυνση.

Και το άλλο αναπόφευκτο και αναγκαίο βήμα είναι η διαγραφή του δημόσιου χρέους συν σοβαρά βήματα και προς μια σεισάχθεια των ιδιωτικών χρεών προς το τραπεζικό σύστημα. Πρέπει επιτέλους να πούμε τα σύκα σύκα. Σήμερα ο λαός μας ματώνει για να ικανοποιηθούν εκατό τοις εκατό οι απαιτήσεις δανειστών, οι οποίοι μας έδωσαν αέρα. Μας έδωσαν αέρα, τούς δίνουμε το αίμα μας. Αυτό καταστρέφει τη χώρα, και δεν μπορεί να συνεχιστεί. Είπε ο κ. Παπακωνσταντίνου πως δεν μπορεί κανείς να κατηγορεί το μνημόνιο χωρίς να λέει συγχρόνως και πού θα βρούμε τα 110 δις του δανείου που χάρη σ' αυτό εξασφαλίσαμε. Κι έχει δίκαιο. Αλλά ένα κομάτι της αριστεράς λέει που θα βρούμε αυτά τα 110 δις. Στην πραγματικότητα, αν γινόταν ένα θαύμα και ερχόταν στους κυβερνώντες η επιφοίτηση και η Ελλάδα είχε κηρύξει στάση πληρωμών στους ξένους τραπεζίτες όταν είχα γράψει το πρώτο σχετικό άρθρο μου, θα είχαμε ήδη εξοικονομήσει ένα ποσό πολύ κοντά στα περίφημα 110 δις, για τα οποία τώρα διαλύουμε το κράτος μας. Αλλά θαύματα δεν γίνονται κι επιφοιτήσεις δεν έρχονται χωρίς τον αγώνα του λαού.

Αυτά τα τρία πρώτα βήματα, η διαγραφή του χρέους και ο έλεγχος της νομισματικής πολιτικής και του τραπεζικού συστήματος προς κοινό όφελος, είναι εφικτά και απαραίτητα. Ωσπου να πραγματοποιηθούν η οικονομία θα καταρρέει, αφημένη έρμαιο στα τσουνάμι της κερδοσκοπίας και στα γιατροσόφια των νεοφιλελεύθερων γκουρού που μας υποσχέθηκαν ευημερία και αντίθετα μας χρεωκόπησαν. Απαιτούν ρήξεις, αλλά η κοινωνική οργή που συσσωρεύεται σύντομα θα τις κάνει και αυτές εφικτές. Καμιά άλλη εποχή δεν θυμίζει περισσότερο η σημερινή, και με αυτό κλείνω, από τη Γαλλία των χρόνων πριν από τη Γαλλική Επανάσταση.

=====